

Korte geschiedenis van de doopsgezinden in Amsterdam

De eerste generaties Amesz waren Doopsgezind en lid van de Doopsgezinde gemeente Arcke Noach. Onderstaand een korte geschiedenis van de doopsgezinden in Amsterdam en Artikel over de Doopsgezinde gemeente In de Arcke Noach.

In de Amsterdamse Singelkerk staan we op een plek waarop we terug kunnen kijken op een geschiedenis van bijna 400 jaar. Het is een bewogen en tegelijk een ingewikkelde geschiedenis. Bewogen omdat na een tijd van vervolging en onderdrukking in de 16de eeuw, in de 17de eeuw een periode komt van het gedogen worden door de Calvinisten.

De gecompliceerdheid zit erin dat er aanvankelijk veel doperse groeperingen bestaan die elk afzonderlijk hun eigen plaats van samenkomst en hun eigen geloofsbeleving hebben.

In het verleden waren er in Amsterdam een tiental doopsgezinde richtingen, die meer en meer samengingen.

Kerkgebouwen waren er o.m. 'Bij de Zon', 'Bij het Lam' en 'Bij de Toren'. Naast de Singelkerk was brouwerij 'Het Lam', vandaar de vroegere naam.

Vooraf in de jaren van de zogenaamde "Lammerenkrijg" manifesteren zich de tegenstellingen in de gemeente "bij `t Lam". De conflicten komen tot uiting in interrupties en in hevige debatten na de dienst. In 1801 vindt de eenwording binnen de Amsterdamse gemeente plaats. De confessionele zonisten (van de gemeente "de Zon" op Singel 114) verenigen zich met de lamisten (van de gemeente bij `t Lam op Singel 452).

Op de voorgevel van de Singelkerk herinnert een gedenksteen aan deze eenwording.

Op de gevelsteen staan een zon en een lam als symbool voor de eenwording. De tekst op deze gedenksteen luidt: 'Amore et pace coniunctae', 'door liefde en vrede verenigd'.

De gemeente krijgt haar huidige naam: Verenigde Doopsgezinde Gemeente Amsterdam.

Artikel over de Doopsgezinde gemeente In de Arcke Noach

In de Arcke No(ach)

De tweede gevelsteen trekt niet minder de aandacht. Het was zeker het oudste vaartuig, dat we daarop zien afgebeeld, de Arke Noach, een zeer populair uithangteken in diverse plaatsen. Als gevelstenen kennen we er nog in de Zandhoek en op het Zonshofje. De in deze muur geplaatste steen is afkomstig uit de Spuistraat 50 en zou volgens het jaartal dat we zien aangebracht, terzijde van de inscriptie „In de Arcke No”, zoals deze verkort werd weergegeven, dateren van 1676. Het is een leutig geval dat hier in beeld wordt gebracht. Van Lennep en Ter Gouw stelden het tafereel voor als van de Heer en Mevrouw Noach en verdere familie die, uitgedost als Amsterdamse burgerluidjes, een uitstapje naar Haarlem gingen maken, kuierend naar de Ark. Gelijk een prent beeldt dit fraaie relief ons hoe, als in Genesis 7 : 9 beschreven, paarsgewijs de dieren – we zien kamelen en olifanten in het gelid – op de ark hun toevlucht zoeken, gevolgd door Noach, het bijbelboek onder de arm, met zijn vrouw, die een waterzak 'torst en de zijnen. We zouden deze gevelsteen een halve eeuw ouder veronderstellen en willen aannemen, dat het jaartal er later in werd gehakt, gezien ook de wijze waarop het zich vertoont. Ook het huis, waaruit de steen werd genomen bij de verandering van de pui, een fragment van een trapgevel, is uit de eerste helft der 17e eeuw.

In de Arcke No(ach)

(Foto Rijksmuseum)

Het is ons tevens gebleken, dat deze gevelsteen relatie heeft met een der toenmalige groepen van de Doopsgezinden.

Wagenaar, die ons in zijn geschiedenis van Amsterdam veel weet te vertellen over de Vergaderplaatsen van de Doopsgezinden in onze stad, laat daarover geen twijfel bestaan. In 1664 nl. hadden de Friese Doopsgezinden de Vergaderplaats de „Ouden Spijker” in de Teerketelsteeg, van de Waterlandse Gemeente gekocht, welke sedert „de Arke Noë” genaamd werd. De Friezen, die in de Oude Nieuwstraat of Teerketelsteeg plachten te vergaderen, welke Vergaderplaats ook op de Nieuwe Zijds Achterburgwal uitkwam, daar de „Arke Noë” nog in de gevel staat, aldus Wagenaar, hadden dezelve in 't jaar 1720 verplaatst in de Kleine Zon in de Prinsenstraat, welke toen ook weer de naam Arke Noachs kreeg. (Ter verduidelijking: de Nieuwe Zijds Achterburgwal is de tegenwoordige Spuistraat. Daarachter ligt, tussen het Kattengat en de Korte Korsjespoortsteeg, de Teerketelsteeg, welks verlengde tot de Lijnbaanssteeg, Oude Nieuwstraat werd geheten, en zoals boven blijkt ook nog wel Teerketelsteeg werd genoemd). Daar we, dank zij het Schetsboek van de meer genoemde Anonymus van ca. 1870, weten, dat de hier beschreven gevelsteen in de Spuistraat no. 50 was te vinden, zijn we er tevens in geslaagd de „Vergaderplaats” der Friese Doopsgezinden sinds 1664 en van de Waterlanders voordien, te bepalen en wel in de Oude Nieuwstraat achter Spuistraat 50, naast welk perceel nog heden de door Wagenaar bedoelde gang aanwezig is. Ongetwijfeld ontleenden de Friezen de naam van hun Vergaderplaats „de Arke Noë” aan de daar aanwezige gevelsteen „In de Arcke No” waaruit dan ook de conclusie kan volgen, dat het jaartal 1676 er eerst later om enige reden werd ingehakt.

Gilde

De eerste generaties Amesz waren lid van het korendragers en/of lichtermansgilde. Onderstaand een tweetal artikelen over deze gildes: De Gevelsteen en een beschrijving van de gildes uit het Stadsarchief Amsterdam.

Gevelsteen D CORENDRAGER Sint Luciënsteeg Amsterdam

Deze steen uit 1626 is afkomstig van de Palmgracht 11.

Het gilde van de korendragers leverde personeel om de vele schepen, die koren uit de Oostzeelanden aanvoerden, te lossen. Droog en vermoeiend werk. Korendragers waren dan ook dorstige lieden. Men zag een dergelijke afbeelding dan ook niet alleen op pakhuizen, maar ook wel op herbergen.

In 1938 dichtte H.Fedder over een korendrager op een gevelsteen.

"Hij staat ten voeten uit aan pakhuismuur gehouwen
Hem heeft der eeuwen loop van verv' noch gloed beroofd
De stenen leden recht, onwrikbaar, onbewogen
Torst hij zijn kost'bren last met opgeheven hoofd"

Beschrijving gildes uit het Stadsarchief Amsterdam

Korendragers- en korenstortersgilde

Inleiding

Literatuur: Wagenaar IX 120, Noordkerk 1317.

Voor zover bekend hebben de korendragers pas in de 16de eeuw een apart gilde gevormd. Op 13 maart 1551 wordt dit het Sint Joostengilde genoemd. Een gilde van die naam bestond reeds in 1486; het is echter niet zeker of toen reeds de band met de korendragers bestond. Het gilde had een altaar in de Nieuwe Kerk. Tot 1589 behoorden ook de korenmeesters tot het gilde. Oorspronkelijk werd verschil gemaakt tussen de korendragers van de grote gang en de ophouders of storters of korendragers van de kleine gang, welke laatste pas in 1655 in het gilde zijn opgenomen. De korendragers droegen granen en zout met uitsluiting van alle anderen en mochten ook specerijen dragen. Het gilde verhuurde volgens een oud voorrecht zakken, gangen, trappen en leren om in het werk te worden gebruikt. Hoewel voor de administratie geen onderscheid wordt gemaakt, waren er vier soorten leden: de echte korendragers; zij, die het als nevenberoep hadden; zij, die door hun beroep met koren in aanraking kwamen en de kans liepen wel eens iets te moeten dragen; en de factoren, die lid moesten zijn ter wille van het huren van de bovengenoemde gereedschappen. Deze factoren waren de tussenpersonen tussen de kooplieden en de korendragers. De korendragers hielden zich meestal op aan of in de buurt van de korenmarkt of in een huisje onder de Oude Brug. In het laatste vergaderden de overlieden ten tijde van Wagenaar eenmaal per week. De korendragers waren dikwijls ook lid van het korenlichtermansgilde en mochten dan van beide gilden trekken, wat in doorsnee niet geoorloofd was. De korendragers werden door de stad geadmitteerd, niet aangesteld en komen dan ook niet in de ambtboeken voor. Het gilde bleef als corporatie doorbestaan en kwam onder toezicht van de Commissie voor de Stadsbeëdigde Werkers. Pas op 1 juli 1890 is de band tussen de Gemeente en de corporatie verbroken. Volgens notariële acte van 5 juli 1890 bleef de corporatie zelfstandig bestaan. Eigendommen en kapitalen werden voor zover ze niet onder het K.B. van 1820 vielen onder de rustende en werkende leden verdeeld. Het archief is gedeeltelijk bewaard. In 1871 leverden de administrateurs 21 delen in.

Korenlichtermansgilde

Inleiding

Literatuur: Wagenaar IX 126, Noordkerk 1354, J.E. Elias: De Amsterdamse en Bodegravense ter Meulens (Maandblad Nederl. Leeuw, januari en februari 1949) en I.H. van Eeghen: Theorie en praktijk in het gildewezen, het Amsterdamse Korenlichtermansgilde (Tijdschrift voor Geschiedenis 1950).

Oudtijds behoorden de korenlichterlieden tot het Binnenlandvaardersgilde, waar ze op 23 januari 1649 van afgescheiden werden. Lid van het gilde moesten zij zijn, die een korenlichter, een vaartuig zonder masten met hoge ronde luiken, bezaten. De korenlichterlieden moesten bij de stad vragen om admittentie, wat nooit werd geweigerd, als men maar in het bezit van een vrijheid was. Voor het voeren van een korenlichter had men namelijk een vrijheid nodig en deze vrijheden waren slechts in beperkt aantal in omloop. De overdrachten van deze vrijheden werden in het ambtenboek van de stad ingeschreven. De korenlichterlieden waren bijna allen tevens korendragers en mochten dan uit beide gilden trekken. Het waren een soort havenarbeiders. Daarnaast had men echter leden, die lid waren ter wille van hun graanfactorij of graanmakelaardij. Tenslotte had men nog de leden, die de lichter uitsluitend als belegging bezaten. Voor het korenlichten gebruikte men ook de kleine schuiten met bijna platte luiken van de schuitenvoerders, die onder het Klein Schuitenvoerdersgilde behoorden en in 1763 een request indienden om een eigen gilde of inlijving bij het korenlichtermansgilde, welk request werd afgeslagen.

De overlieden vergaderden in 1665 en in Wagenaars tijd eenmaal per week onder de Oude Brug.

In 1774 kreeg het gilde zijn kantoor op het Nieuwe Bierdragerskantoor. Doordat de korenlieden, die oorspronkelijk een kantoor bleven vormen na de opheffing van de gilden, geen stadsbeëdigde werkers werden, is dit fonds onder toezicht van de Commissie tot Liquidatie van de gilden gekomen. De korenlichterlieden hebben verschillende malen moeite gedaan het fonds terug te krijgen, o.a. in 1859 en 1861, maar dit is steeds mislukt.

Het archief is voor zover de financiële registers betreft vrij goed bewaard. In 1928 is nog een gedeelte naar het Gemeente Archief overgebracht.